

ג א מ"י פ"ו מהלכות
רוחם הלכה יג סמ"ג ע"ג
ע"ה:
ד ב ג ד ה ו ז ח ט י
הכנה י:
ה ז מ"י שם הלכה יג
ולפ"ט ע"ג כ"מ:
ז ח מ"י שם הלכה יד:
ז ח מ"י שם הלכה י:
ח י מ"י שם הלכה יא:
ט כ מ"י שם הלכה יז
ולפ"ט:
י כ מ"י שם הלכה יג וע"ג
כס"ג משנה:
יא כ מ"י שם הלכה טו:

תורה אור השלם
(א) או כָּבֵל אֶבֶן אֲשֶׁר
יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוּת
וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמוּת וְהָיָה
לֹא אֲזַיְב לֹא וְלֹא מִבְּקֶשׁ
רְעוּתוֹ: [במדבר לה, כג]
(ב) וְהַקְרִיתֶם לָקֶם עָרִים
עָרֵי מִקְלָט תְּהִינָה
לָקֶם וְגַם שְׂמֹנֶה רִצָּח
מִבְּהַּ נָפֶשׁ בְּשָׁנֶיהָ:
[במדבר לה, יא] לָבִי
יִשְׂרָאֵל וְלָבִי וְלַחֹשֶׁב
בְּתוֹכָם תְּהִינָה שֵׁשׁ
הָעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט
לְגוֹם שְׂמֹנֶה כָּל מִבְּהַּ
נָפֶשׁ בְּשָׁנֶיהָ:
[במדבר לה, טו]
(ג) וְהָיָה דָבָר הַרְצֵחַ אֲשֶׁר
יָגִים שְׂמֹנֶה וְחֵי אֲשֶׁר
יָבִיחַ אֶת רְעוּתוֹ בְּבִלְי
דַּעַת וְהָיָה לֹא שְׂנֵא לֹא
מִקְבָּל שְׁלֵשָׁם:
[דברים יג, ד]

(ד) וְאֵם בְּפֶתַע בְּלֹא
אִיבָה הִדְרָפָה אוּ הִשְׁלִיכָה
עָלָיו כָּל כְּלֵי בְּלֹא
צִדְקָה: [במדבר לה, כב]
[ע"י תוס' סו"ה אלא]
(ה) וְאֲשֶׁר לֹא צָדָה
וְהָאֱלֹהִים אֲנֹתָ לְיָדוֹ
וְשָׁמְתִי לָךְ מִקוֹם אֲשֶׁר
יָגוּם שְׂמֹנֶה: [שמות כא, יג]
(ו) וְאֲשֶׁר יָבֵא אֶת רְעוּתוֹ
בְּיַעַר לְחֹמֶב עֲצִים
וְנִדְרָהּ יָדוֹ בְּגִזְיוֹ לְכַרֵּת
הָעֵץ וְנִשַׁל הַבְּרוֹץ מִן
הָעֵץ וַיִּצָּא אֶת רְעוּתוֹ
וַיָּמוּת הוּא יָגוּם אֶל אֶחָת
הָעָרִים הָאֵלֶּה וְחֵי:
[דברים יג, ה]

ליקוטי רש"י
[נדפס בסוף המסכת]

רבינו חננאל

עד זה הכלל גולה
שכדרך ירידתו גולה
שלא כדרך ירידתו
אינו גולה. מנא הני
מילי. אמר שמואל דאמר
קרא ויפל עליו וימות עד
שיפיל עליו דרך נפילה:
ת"ר בשגגה פרט
למזיד. כלומר אינו
גולה. אוקמה רבא דהאי
מזיד שאינו גולה באומר
מותר שהאומר מותר
קרוב למזיד הוא ולא
מיכפר ליה בגלות. אבל
המזיד בר קטלא הוא.
בבלי דעת אוקמה רבא
פרט למתכוין להרוג
בהמה והרג אדם לכותי
והרג ישראל לנפלים
והרג בן קיימא שאינו
גולה: ת"ר אם בפתע
פרט לקרן זוית ההוא
ליה לעיינו. בלא איבה
פרט לשונא. כלומר הני לא
אמות וזרק ד' אמות והיה
שם אדם והכהו דלא מיכפר
להו בגלות (א) ואשר יבא
את רעהו ביער מה יער
רשות לניזק ולמוזיק ליכנס
שם אף כל שיש רשות לניזק
ולמוזיק ליכנס שם דינו הכי.
בעא ר' אבהו מר' יוחנן
היה עולה בסולם ונשמטה
שליבה מתחתיו ונפלה
והרגה מהו. ופשט ליה דהיא
ירידה צורך עליה. ומותיב
ליה הא דתנן כל שלא כדרך
ירידתו אינו גולה מאי לאו
כי האי גוונא גולה ומתניתין
כעין קצב שהיה מקצב דתנו
ביה ר' בבי. תני הדא לפניו
חייב לא קשיא. פי' דרך המקצב
להעלות הקופיץ מלפניו
ולהורידו לאחוריו ואח"כ
מחזירו ומעלהו מאחוריו
לפניו ומכה בבהמה הא
דתני לפניו חייב לאחוריו
פטור דרך ירידה לפניו חייב.
פי' בעת שמחזיר הקופיץ
מאחוריו להכות על הבהמה
כדי לנתחה שזו היא ירידה
ממש ובירידה שלאחוריו
התחזות הקופיץ שהיא כעין
עלייה פטור. והא דתניא
לאחוריו חייב פטור שהווא
דרך עלייה לאחוריו חייב
שהווא דרך ירידה (ב) ופירשו
הגהות [ופירשוהו] ופירשוהו
בתלמוד ארץ ישראל. א"ר
ינאי טבח שהיה מקצב והכה
בין מלמעלה בין מלמטה
גולה ואתאי כמר בר רב
הונא (ג) טבח שהיה מקצב
והכה לפניו למטה גולה.
למטה לפניו חייב בירידה
שלפניו ושל אחוריו כמר
פירשו. [המשך כדף ה.].

אלו הן הגולין

פשיטא בר קטלא הוא. תימנה אימא נמוזד ולא התרו צו
וי"ל דהא נמי נפקא לן מנזלי דעת דאיכא מנזלי
דעת יתירא עוד י"ל דהא נמי פשיטא דלא יגלה דעל כרתך
קרא בלא מתכוין איירי מדכתיב והוא לא שונא:

אלא

פרט לאומר מותר. וקשה
(ב) דגזי חלצ וגזי שנת
דכתיב צנייהם שגגה ותיבין פרק כלל
גדול (שנת דף סח: ושם) צמיוק ששצנה
לצין הנכרים וי"ל דשאני הכא דכתיב
שגגה יתירא^א למעוטי אומר מותר^ב:
ואשר לא צדה פרט למתכוין
צדוק. צדוק. צדוק. צדוק. צדוק.
דף כו: ושם) פירש רש"י (א) ממעט ליה
ממיתה אבל גלות אית ציה ולא
נראה דא"כ לא הוה כמו אידך לן
נראה לפרש דפטור (ממיתה^ב) מגלות
כדאמרין^א פרק כילד הרגל (סס ד"ה
פרט): **מה** יער שיש לא רשות
לניזק ולמוזיק ליכנס לשם וכו'. וקשה
דמסתמא כמו כן נימא מה יער
מקום שעומד שם המזיק ויש^א רשות
לניזק להיות לשם וא"כ קשה דתנן^ב
הזרק אפן לרשות הרבים הרי הוא
גולה ומוקי לה צמותא כתלו שהווא
צרותו והרג המזיק שהווא צרות
הרבים ואמאי גולה והא צעין מקום
שיהא רשות לניזק ולמוזיק ושיהא
המזיק צמקום שהמזיק עומד בו וי"ל
דלא יליף מיניה מקום ההכאה אלא^א
שיש רשות לשניהם לעכב צמקום
ההכאה: **נשמטה**^א השליכה (ד).
והרגתו השליכה אבל אם הרגו אדם
פטור דצעין דרך ירידה:

ואי

בעית אימא הא דאיתלע והא
דלא איתלע. ולפי האי איציעת
אימא כולי עלמא סברי ירידה היא
וקשה א"כ אמאי לא קאמר דכולי
עלמא ירידה היא הא דאיתלע והא
דלא איתלע ועוד קשה כי קאמר
מעיקרא דכ"ע עליה היא א"כ
קשה צרייתא זו לצרייתא דלעיל או
השליך עליו להציא ירידה שהיא
זורך עליה ונראה לפרש דה"ק דכ"ע
דעליה הוה ומיירי צמיהדק^א וצדלא
איתלע ולא מיירי צמיהדק שהיא זורך
לעליה דצהא לא פליגי צרייתא והכא
הכי קאמר איציעת אימא הא והא
לגלות ומיירי הצרייתא שמחייבה
צמיהדק שהיא זורך לעליה:
היינו

שליבה מתחתיו תני חדא חייב ותניא אידך פטור מאי לאו בהא קא מיפלגי
דמר סבר ירידה היא ומר סבר עליה היא לא דכ"ע עליה היא ולא קשיא
כאן לניזוקין כאן לגלות איבעית אימא הא והא וי"ל לגלות ולא קשיא הא
דאתלע הא דלא אתלע ואיבעית אימא הא והא דלא אתלע ולא קשיא
הא דמיהדק והא דלא מיהדק: **מתני'** ^א נשמט הברזל מקתו והרג רבי
אומר אינו גולה וחכמים אומרים גולה מן העץ המתבקע רבי אומר
גולה וחכמים אומרים אינו גולה: **גמ'** תניא אמר להם רבי לחכמים
וכי נאמר ונשל הברזל מעצו והלא לא נאמר אלא מן העץ ועוד נאמר
עץ למטה ונאמר עץ למעלה מה עץ האמור למעלה מן העץ המתבקע
אף עץ האמור למטה מן העץ המתבקע אמר רב חייה בר אשי אמר רב
ושניהם מקרא אחד דרשו ונשל הברזל מן העץ רבי סבר יש אם למסורת ונישל^א
כתיב ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן ורבי יש אם למסורת סבירא ליה
והאמר
עץ למטה. ונשל הברזל מן העץ: ונאמר עץ למעלה. לכרות העץ: יש אם למסורת. כמה שנמסרה כתב של מיצה למטה או לריכין לדורשה ולא
לפי המקרא כשאתה קורא ונשל אתה מוסף הצרה של אל"ף או של ה"א צין נו"ן לשי"ן ולפי המסורת ונישל כתיב ופירושו נישל שהשיל
הברזל מן העץ המתבקע וממא את רעהו ורצנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן לשון פעל הברזל עצמו נשל מעל עמו:
הא

פרק שני

מכות

גמ' אמר רבא גרסינן ולא גרסינן אלא: באומר מותר. סבור
שמותר להרוג את ישראל וזהו מוזד שלו: אנוס הוא. והיאך הוא
קורחו מוזד: בפתע פרט לקרן זוית. שלשון פתע הוא צמקום
כדמתרגמי צמקיף פרט לקרן זוית אם היה זה יונא מנזוי זה

ונכנס לזה לפנות לימין או לשמאל
וסכינו צידו וזה צא כנגדו צקן
זוית ולא ראהו והרגו: שדחפו
בגופו. בלא מתכוין: להביא ירידה
שדיא צורך עליה. כגון הרונה
להרים ידו צמח וגרזן צידו ומשפיל
תחלה את גופו ושוחה לפניו כדי
להרים צמח וזהשפלתו הרג ללא
תימא הואיל וזורך עליה היא פטור
מגלות דהא כתיב ויפל: בלא צדיה.
לשון צידו צמח צמחין ללד ללד
שני: ואשר לא צדה. שלא נתכוין
לזרוק צדו וצמקום לו אלא למקום
שזרק אבל לא היה יודע שיש שם
אדם: פרט למתכוין צדוק שתיים
זורק ארבע. א' וכן לזרוק ארבע זורק
שמונה: אף כ"ש שיש לא רשות לניזק
כו'. יראה חכר של צעל הצית:
עליה היא או ירידה היא. צמר
דידיה אזלינן והוא היה עסוק צעליה
או צמר שלציה אזלינן והעולה עליה
היה דוחקה ומשפילה כלפי מטה:
כבר נגעת כו'. הרי נגעת כלן
צמיהדק שהיא זורך עליה והא רצין
לה לעיל לחיובא: לפניו חייב. הרג
לפניו חייב: ה"ג כאן בירידה שלפניו
ועליה שלאחוריו כאן בעליה שלפניו
וירידה שלאחוריו כאן בירידה שלפניו
ושל אחוריו כאן בעליה שלפניו
ולאחוריו. כל דרך עליה פטור וכל
דרך ירידה חייב הלכך הא דתניא
לפניו חייב לאחוריו פטור צמיהדק
שלפניו ועליה של אחוריו השפיל
זרעו כדי להרים צמח והרים (ה) מכח
לפניו צהשפלתו חייב הרג צעלייתו
לאחוריו פטור והא דתניא לאחוריו
חייב לפניו פטור צעליה שלפניו
וירידה שלאחוריו כגון המרים ידו
צמח עד שהשפילו דרך אחוריו ממעל
לכתפיו וחזר והגזינן להכות לפניו
הרג צהשפלתו דרך אחוריו חייב
הרג צהגזנתו פטור והא דתניא צין
לפניו וצין לאחוריו חייב צמיהדק שלפניו
או שלאחוריו והא דתניא צין לפניו
צין לאחוריו פטור צעליה שלפניו
ושל אחוריו: אימא בתנאי. הן צעליה
דרכי אצרה: צמקין. חייב אם לא
הרגו אלא הזיקו חייב דלנוקין לא
שני לן צין שוגג למזיד צין ירידה
לעליה כדאמרין צמ"ק (דף כו:): פלע
תחת פלע לחייב על השוגג כמזיד
ואונס כרלון: הא דאתלע. חייב שלל
שליכה שהתלעה כשדורסין עליה
נכפפת היא למטה וירידה היא ואם
לא התלעה אין כאן ירידה: הא
דמהדק. אם היתה השליכה מלא^א
הנקצ שהיא תמוזה צו ואחזזה יפה
יפה אין כאן דרך ירידה ופטור לא
מהדק ירידה יש כאן ותיב:
מתני' מן העץ המתבקע. ילא
קיסס ונימא למרחוק והרג: **גמ'** נאמר

היה עולה בסולם ונפל עליו והרגו הרי זה
אינו גולה איה הכלל^א כל שבדרך ירידתו גולה
ושלא בדרך ירידתו אינו גולה: **גמ'** מנא
ה"מ אמר שמואל דאמר קרא ויפל עליו
וימות עד שיפול דרך נפילה תנו רבנן
בשגגה פרט למזיד^א. בבלי דעת^ב פרט
למתכוין מוזד פשיטא בר קטלא הוא (אלא)
אמר רבא^א אימא פרט לאומר מותר א"ל
אביי^א אימא פרט מותר אנוס הוא אמר ליה
שאני אומר^א האומר מותר קרוב למזיד הוא
בבלי דעת^א פרט למתכוין מתכוין פשיטא
בר קטלא הוא אמר רבה^א פרט למתכוין
להרוג את הבהמה והרג את האדם לכותי^א והרג
את ישראל לנפל והרג בן קיימא ת"ר^א אם
בפתע דפרט לקרן זוית בלא איבה^א פרט
לשונא הדפו ויפלה בגופו או השליך עליו
להביא ירידה שהיא צורך עליה בלא
צדיה פרט למתכוין לצד זה והלכה לה
לצד אחר^א ואשר לא צדה^א פרט למתכוין
לזרוק שתיים זורק ארבע^א ואשר יבא את
רעהו ביער^א. מה יער רשות לניזק ולמוזיק
ליכנס לשם בעא מיניה רבי אבהו מרבי
יוחנן היה עולה בסולם ונשמט השליכה^א
מתחתיו ונפלה והרגה מהו כי האי גוונא
עליה היא או ירידה היא א"ל ככר נגעת
בירידה שהיא צורך עליה איתיביה זה הכלל
כל שבדרך ירידתו גולה שלא בדרך ירידתו
אינו גולה שלא בדרך ירידתו לאיתווי מאי
לאו לאיתווי כה"ג ולישעמך כל שבדרך
ירידתו לאיתווי מאי אלא לאיתווי קצב הכא
נמי לאיתווי קצב דתניא קצב שהיה מקצב
תנא חדא לפניו חייב לאחוריו פטור ותניא
אידך לאחוריו חייב לפניו פטור ותניא אידך
בין לפניו בין לאחוריו חייב ותניא אידך בין
לפניו בין לאחוריו פטור ולא קשיא כ"כאן
בירידה שלפניו ועליה שלאחוריו כאן בעליה
שלפניו וירידה שלאחוריו כאן בירידה שלפניו
ושל אחוריו כאן בעליה שלפניו ושל אחוריו
לימא כתנאי היה עולה בסולם ונשמטה
שליבה מתחתיו תני חדא חייב ותניא אידך פטור מאי לאו בהא קא מיפלגי
דמר סבר ירידה היא ומר סבר עליה היא לא דכ"ע עליה היא ולא קשיא
כאן לניזוקין כאן לגלות איבעית אימא הא והא וי"ל לגלות ולא קשיא הא
דאתלע הא דלא אתלע ואיבעית אימא הא והא דלא אתלע ולא קשיא
הא דמיהדק והא דלא מיהדק: **מתני'** ^א נשמט הברזל מקתו והרג רבי
אומר אינו גולה וחכמים אומרים גולה מן העץ המתבקע רבי אומר
גולה וחכמים אומרים אינו גולה: **גמ'** תניא אמר להם רבי לחכמים
וכי נאמר ונשל הברזל מעצו והלא לא נאמר אלא מן העץ ועוד נאמר
עץ למטה ונאמר עץ למעלה מה עץ האמור למעלה מן העץ המתבקע
אף עץ האמור למטה מן העץ המתבקע אמר רב חייה בר אשי אמר רב
ושניהם מקרא אחד דרשו ונשל הברזל מן העץ רבי סבר יש אם למסורת ונישל^א
כתיב ורבנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן ורבי יש אם למסורת סבירא ליה
והאמר
עץ למטה. ונשל הברזל מן העץ: ונאמר עץ למעלה. לכרות העץ: יש אם למסורת. כמה שנמסרה כתב של מיצה למטה או לריכין לדורשה ולא
לפי המקרא כשאתה קורא ונשל אתה מוסף הצרה של אל"ף או של ה"א צין נו"ן לשי"ן ולפי המסורת ונישל כתיב ופירושו נישל שהשיל
הברזל מן העץ המתבקע וממא את רעהו ורצנן סברי יש אם למקרא ונשל קרינן לשון פעל הברזל עצמו נשל מעל עמו:
הא

(א) ע"י תוס' לקמן ט.
ד"ה אמר (ב) [לקמן ט:].
(ג) [לקמן ט:]. (ד) [סס].
(ה) [ע"י תוס']. (ו) [ע"י תוס'].
צ"ק כו: ד"ה פרט,
ומוספות סנהדרין עו:
ד"ה סס, ומוס' לקמן ט.
ד"ה רב ססדל, (ז) [ע"י
תוס' לקמן ט. ד"ה בלא
איבה], (ח) צ"ק כו:
(ט) [ע"י מוספות סנהדרין
עו: ד"ה סס ומוס' צ"ק
כו: סד"ה פרט וכו'
מה שהניחו צמיהדק,
(י) דברים ד מב, ע"י
במהרש"א, (כ) במדבר
לה פסוק יא (או טו),
(ל) [וע"ע צמ"ס שנת
עז: ד"ה צאמר,
ומוספות סנהדרין סב.
ד"ה ורצל], (מ) לקמן ח
ע"א.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג כאן
וכו' והרים בכח הרג
לפניו צהשפלתו חייב:
(ב) תוס' ד"ה אלא וכו'
וקשה ומ"ש דגזי וכו'
ומיירי כדאיתא פרק כלל
גדול: (ג) ד"ה ואשר
וכו' פרט דממעט:
(ד) ד"ה נשמטה השליכה
מתחתיו ונפלה והרגה
וכו' השליכה אבל אם נפל
האדם והרגו אדם
פטור:

גליון הש"ס

גמ' בבלי דעת פרט
למתכוין. ע"י לקמן דף
ט' ע"ב וצמ"ס שם ד"ה
וה"ו: שם מה יער
רשות. ע"י לקמן דף ט'
ע"א:

הגהות הגר"א

[א] גמ' הא והא לגלות
כ"צ גירסת הרמב"ם
לניזוקין וממוך צמיהדק
קושיה חס"ס (ועמ"ש
רצ"ו צמ"ס ס"י שט"ח
ס"ק י"א):

הגהות מהר"ב

[א] רש"י ד"ה פרט וכו'
וכן לזרוק ארבע זורק
שמונה. כ"צ ל"ל זורק
שתיים וכו' צמיהדקין
דף עו: גליון חס"ס ד"ה
סס. [צמ"ס דצ"ק כ"ו ב'
מנואר כמ"ש רש"י כאן
ואל"ל]:

הגהות וציונים

[א] צ"ל רבה תוס'
בסנהדרין דף סב. רש"ל
(גליון): [ב] "א"י שבוש
הדפוס ומיותר (ד"ס):
[ג] צ"ל צמ"ס (דפוס):
[ד] רוב דפוסים וכת"י
ונשמטה שליבה, כמו
הלן: [ה] בדפוסים ונשל
וכו' בר"ח, וברש"י,
דפוסים ולפי המסורת
ונשל כתיב, וע"י רש"י
קידושין יח ע"ב ד"ה
למסורת, וע"י בהג' רב"פ
תאומים בילק"מ: [ו] צ"ל
רבה. רש"ל (גליון):
[ז] צ"ל ממלטה
(באה"מ, וכו' בכת"י):
[ח] צ"ל בבלי (רש"י,
ומראה כהן): [ט] רש"י
מ"ד (גליון):
[י] כדפירשנו בפרק
כיצד הרגל, מהר"ם
(גליון): [כ] צ"ל יש
(מראה כהן): [ל] צ"ל
מינה אלא מקום
ההכאה שיש שפ"א
ע"ה: [מ] ע"י שפ"א
דצ"ל ונשמט וקאי לעיל
אבעיא רבני אבהו:
[נ] ע"י במהרש"ל
ובמהרש"א (גליון):

השק ששלמה על ר"ח (א) וכן פ"י ר"ס צ"ק דף כ"ו ע"ב הווא צמיהדק הרצ"א ונשמט מקוננת שם: (ב) וכן נראה מפסק הרמב"ם ה"ל רוצה פ"ו ה"ג כפיוס ר"ח דלא כרש"י: (ג) צמ"סלמי איתא כ"י דמר רב הונא: